

עמידה בקריאת התורה (מגילה כ"א)

גליון 325

איתא במתניתין בריש פרק ג' (דף כ"א ע"א) הקורא את המגילה עומד ויושב קראה אחד קראוה שנים יצאו. ופירש"י עומד ויושב, אם רצה עומד אם רצה יושב.

למד רש"י שאפשר לקרוא המגילה לכתחילה בישיבה. ולכאורה רש"י בא לאפוקי שלא לקרוא את המשנה הקורא בדיעבד וכו' יצאו אלא יש כאן במשנה שני קטעים נפרדים, הקורא את המגילה יכול לכתחילה לקרוא או עומד או יושב. ויש עוד דין שאם קראוה שנים יצאו.

אמנם ברבינו חננאל כתב הקורא את המגילה עומד ויושב יצא. משמע שגרס במשנה הקורא וכו' עומד ויושב יצא. ויוצא לכאורה שהיינו בדיעבד, שאם קרא יושב יצא.

אלא דבחי' הרשב"א כתב הקורא את המגילה עומד ויושב יצא, ואע"ג דקתני יצא, אפי' לכתחילה קאמר. ותדע לך דהא קתני קראה אחד קראוה שנים יצאו, וההוא ע"כ לכתחילה הוא דהא קתני בברייתא ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין. ועוד הא קתני קראה אחד, ובאחד מי יש לך לומר יצא בדיעבד. (וקשה למה לא העיר כן ברישא שכתוב הקורא עומד ויושב, ועומד הוא ודאי לכתחילה).

והנה בטור (ריש סי' תר"צ) כתב הקורא המגילה עומד או יושב יצא משמע בדיעבד אבל לכתחילה לא יקרא יושב. וכתב על זה הב"ח ומ"ש משמע בדיעבד וכו' פי' דביושב דיעבד אין לכתחילה לא, ומאי דקתני נמי הקורא דמשמע דיעבד משום יושב נקט הכי, והכי קאמר הקורא את המגילה יוצא בדיעבד כשיושב כמו בעומד אבל עומד ודאי אפי' לכתחילה דאי אפשר בלי עומד או יושב. ומ"מ קשה למה לי לתנא למיתני עומד ויושב כיון דדין עומד אינו כדדין יושב. ונראה דתני הכי למידק מיניה דבמגילה דוקא דינא הכי משא"כ בתורה דעומד דוקא, וכדתניא מה שאין כן בתורה מנא הני מילי אמר רבי אבהו דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי אבל יושב אפי' דיעבד לא וצריך לחזור ולקרות מעומד.

למד הב"ח בדברי הטור דבמגילה קורא לכתחילה עומד, ויושב יוצא רק בדיעבד. ובקריאת התורה העמידה מעכבת.

אח"כ כתב הטור ובירושלמי קאמר דאפילו לכתחילה, והרמב"ם ז"ל כתב אבל לא יקרא לכתחילה יושב בציבור מפני כבוד הציבור. וכתב הב"ח ובירושלמי וכו' כן כתב הרב המגיד וכן פסק הר"ן וכן ודאי עיקר. והיינו דאפשר לקרוא המגילה לכתחילה יושב. אלא דהרמב"ם כתב שבציבור יש לקרוא לכתחילה עומד. ואם במגילה קורא לכתחילה יושב, אז יוצא שמה שמבואר בגמ' משא"כ בתורה, היינו שבתורה אין לקרוא לכתחילה יושב אבל בדיעבד אם קרא יושב יצא.

וכתב בלחם משנה (פ"ב מגילה ה"ז) דבטור משמע שהרמב"ם פליג על הירושלמי, דכתב שם הירושלמי שאפשר לקרוא לכתחילה בישיבה, והרמב"ם כתב דלא יקרא לכתחילה יושב בציבור. אבל אפשר דהרמב"ם לא פליג אלא דהוקשה לו על הירושלמי דמתניתין בדיעבד קאמר ואיך קאמר דאפילו לכתחילה, ותירץ דמתניתין מיירי אפילו בציבור ובציבור לכתחילה לא, והירושלמי איירי ביחיד.

ועכ"פ יוצא מהלחם משנה שהרמב"ם דייק מלשון המשנה שיש איזה שהוא דין שהוא רק בדיעבד בקריאת המגילה והוא בהכרח בקריאה בציבור, שאז מפני כבוד הציבור יש לקרוא לכתחילה בעמידה. ועי' ט"ז (בסי' תר"צ ס"ק א') שכתב שהרמב"ם דייק מלשון המשנה שכתוב עומד (והרי היה די לומר קרא יושב יצא) ללמד שבאופן מסוים קורא עומד לכתחילה והיינו ע"כ בציבור.

אלא דלפי"ז קשה מה כתוב בגמ' משא"כ בתורה דהיינו ששם צריך לקרוא בעמידה. ואם נאמר שהעמידה אינה מעכבת, מאי נפק"מ בין תורה למגילה דהא בתורה אין קריאה אלא בציבור. ואם במגילה קורא לכתחילה בציבור עומד, מאי שנא קריאת התורה מקריאת המגילה. וכן הקשה בטורי אבן.

ובהגהות מצפה איתן כתב דנפק"מ לענין סמיכה, דגבי קריאת התורה דבעינן עמידה מעיקר הדין, אם נסמך הרי אינו עומד אבל לגבי מגילה שאינו מעיקר הדין אלא רק משום כבוד הציבור, כל שאינו יושב ממש שפיר דמי. וכעין זה כתב בביאור הלכה בריש סי' תר"צ דבמטה יהודה מצדד דסמיכה מותר, וביאר דכן מבואר בסוגיין, משא"כ בתורה והתם הלא בדיעבד ג"כ יצא, ובמגילה אפי' לכתחילה אפשר לקרוא יושב. ודברי הרמב"ם נובעים מדברי המאירי שהוא מנהג שנהגו בו עם קדוש בענין זה, ואף דבוודאי אין לזוז מזה אחרי שהוא מנהג של כלל ישראל מ"מ דיינו אם נחמיר בזה בישיבה ממש ולא בסמיכה. אלא דבמ"ב מבואר שאין דין זה של הרמב"ם אלא מנהג שנהגו ואילו לפי הלח"מ והט"ז הרמב"ם למד כך בגמ' כנ"ל.

וביאר בזכרון שמואל (סי' ל"א אות ב') דבמגילה מעיקר הדין יכול לקרות מיושב ורק משום כבוד הציבור אינו קורא לכתחילה מיושב, וע"ז הוא דאיתמר משא"כ בתורה, דמעיקרא דדינא קריאת התורה בעמידה אבל במגילה אין דין עמידה בקריאתה ולכן ביחיד קורא לכתחילה יושב, דאילו היה דינה כקריה"ת גם ביחיד היה צריך לקרות מעומד (דבתורה ביחיד הוי זה רק לימוד ואין זה דין קריה"ת). וגם י"ל דנפק"מ לענין סמיכה דבמגילה אפי' אם יסמוך באופן שאם ינטל יפול ג"כ מותר דאין בזה משום כבוד ציבור.

והנה בסוגיין שהביאו מהפסוק ואתה פה עמוד עמדי משמע שיש דין בקריאת התורה דבעינן בעמידה. ומאידך, מבואר בירושלמי (ריש פ"ד) שהיה אחד שתירגם כשנסמך על העמוד וא"ל ר' שמואל בר רב יצחק אסור לך, כשם שניתנה תורה באימה כך צריך לנהוג בה באימה. וכתב ר' שמואל (שם אות א') דלכאורה יש כאן שני דינים, דין אחד דעצם קריאת התורה צריך עמידה, ועוד דין שצריך לעמוד מחמת אימה ויראה. ונפק"מ באופן שנשען ולא יפול אם ינטל הדבר שנסמך עליו, דמצד עמידה הוי עמידה אבל אינו עומד באימה. ומבואר שם דאם הוא בעל בשר מותר לסמוך. ואם היה נשען באופן שיפול לולא המשענת דאז לא חשיב עמידה בכה"ג לא היו מתירים לבעל בשר דסוף סוף אינו עומד אבל בנשען קצת דהוי עמידה ורק חסר באימה בזה הקלו לבעל בשר כי קשה לו ואינו נחשב חסרון באימה. עיי"ש שהאריך בזה.

בביאור שיטת הרמב"ם כתב רבינו אברהם מן ההר מהלך אחר. דהא דמבואר בברייתא משא"כ בספר תורה פי' ראמ"ה שפני כבוד ספר תורה צריך לקרוא מעומד אע"ג דליכא ציבור. ובמגילה א"צ לעמוד מפני כבודה אבל כשקורא אותה בציבור דהוי בזיון ציבור צריך לקרוא מעומד כמו שאמרו בגיטין ס' שאין קורין בחומשין בבית הכנסת מפני כבוד הציבור. ומ"מ אם קרא מיושב בדיעבד יצא. ומתניתין איירי שלא בציבור. ומפני זה כתב הרמב"ם שבציבור לא יקרא יושב מפני כבוד הציבור.

ויוצא שיש ד' דרכים בהבנת שיטת הרמב"ם. לפי הט"ז הרמב"ם דייק זאת מלשון המשנה שנקטה גם עומד וגם יושב. ללח"מ דייק מלשון הבדיעבד שבמשנה לעומת הירושלמי שאומרת שלכתחילה קורא יושב. ע"פ המאירי למד המ"ב שאמנם בגמ' זה לא כתוב אבל הנהיגו לקרוא בציבור עומד. ולראמ"ה בסוגיין איירי בקורא ביחיד בלבד אבל משום כבוד הציבור צריך לקרוא מעומד ע"פ הגמ' בגיטין.

והנה נחלקו האחרונים אם בשעת קריאת התורה צריך הציבור לעמוד או לא, דבסוף סי' קמ"ו כתב בשו"ע דא"צ לעמוד והרמ"א כתב דיש מחמירין ועומדין, וכן עשה מהר"ם.

ולכאורה אם דין העמידה הוא מהפסוק ואתה פה עמוד עמדי, י"ל דהוי דין בקריאת התורה וממילא רק הקורא צריך לעמוד. ואפי' אם נאמר שהשומעים יוצאים בקריאתו מדין שומע כעונה, סוף סוף אינם קוראים (כמבואר בעמק ברכה עמ' מ"ה). אבל אם יש דין נוסף של אימה ויראה, יש מקום לומר שגם השומעים בכלל, דכל מי שמתתף במעמד של קריאת התורה ראוי שיעמוד. ובב"ח (בריש סי' קמ"א) כתב שראוי להדר ולעמוד כי צריך האדם להעלות בדעתו כאילו קיבלה באותה שעה מהר סיני ואז כולם עמדו.

ובראש יוסף בסוגיין כתב דהקב"ה הנותן ומשה המקבל, שניהם בעמידה, וא"כ גם השומעים צריכים לעמוד. וכן כתב בפרי מגדים (משבצות זהב ריש סי' קמ"ו). וחזינן שהפמ"ג למד פשט בגמ' שהקורא הוא הקב"ה וממנו למדו דין עמידה. אבל ראמ"ה כתב להדיא דהלימוד הוא ממשה שהיה קורא עומד (וכן משמע במהרש"א, עיי"ש). ולפי"ז אין ראייה לגבי השומעים.